

Zmiany w liście gatunków chronionych grzybów wielkoowocnikowych

Cel zmian:

1. Wybór gatunków na podstawie kryteriów jednolitych dla wszystkich rozpatrywanych grup organizmów.
2. Wyłączenie z listy gatunków pospolicie występujących, niezagrożonych, plastycznych i reagujących pozytywnie na zmiany w środowisku powodowane przez człowieka, zajmujących siedliska synantropijne.
3. Poszerzenie listy o gatunki unikalne, zagrożone, często znane z pojedynczych stanowisk w Polsce, hemerofobne, negatywnie reagujące na zmiany prowadzone przez człowieka, np. intensyfikację wykorzystania łąk, osuszanie terenów podmokłych, intensywna gospodarkę w lasach.
4. Zmiana części zakazów dotyczących grzybów, dostosowana do biologii tych organizmów.

Celem nadrzędnym jest poprawa bytu i ochrona stanowisk najrzadszych i najbardziej zagrożonych gatunków grzybów wielkoowocnikowych stwierdzonych w Polsce.

Metody:

Analizie poddano 4250 gatunków makrogrzybów stwierdzonych do tej pory na terenie Polski. Liczbę stanowisk i rodzaj zajmowanych siedlisk oceniono na podstawie danych zawartych w listach krytycznych (Wojewoda 2003, Chmiel 2006) oraz w nowszej literaturze (Kujawa 2012), a także w opracowaniach monograficznych rodzajów i kluczach do oznaczania.

Kategorie zagrożenia podano według najnowszego wydania czerwonej listy grzybów wielkoowocnikowych (Wojewoda, Ławrynowicz 2006). Jednakże przy ocenie zagrożenia wzięto pod uwagę nowe dane na temat rozmieszczenia gatunków w Polsce i wykonano korektę oceny zagrożenia poszczególnych gatunków. W rezultacie niektóre gatunki z kategorią E, ale o licznych stanowiskach uznano za niezagrożone. Natomiast część gatunków nieumieszczonych na czerwonej liście, ale znanych z pojedynczych stanowisk uznano za zagrożone wyginięciem w Polsce i wymagające ochrony.

Nazewnictwo gatunków przyjęto według list krytycznych grzybów workowych (Chmiel 2006) i podstawkowych (Wojewoda 2003). W przypadku braku gatunku na wymienionych listach krytycznych zastosowano nazewnictwo według MycoBanku (Robert i in 2005). Przynależność poszczególnych rodzajów do rodzin przyjęto według MycoBanku (Robert i in. 2005). Nazwy polskie zastosowano według list krytycznych (Wojewoda 2003, Chmiel 2006) oraz opracowania Gumińskiej i Wojewody (1985). W przypadku braku nazwy rodzajowej lub gatunkowej nie zaproponowano żadnej nazwy. Przy nazwach rodzin, jeśli można było utworzyć nazwę w sposób zaproponowany przez Wojewodę (2003), podano taką propozycję w nawiasie.

Gatunki obce wyznaczono na podstawie opracowania Desprez-Loustau (2008).

Uwzględniono gatunki zagrożone w skali Europy i wyznaczone do ochrony w ramach załącznika do Konwencji Berneńskiej (Dahlberg, Croneborg 2003)

Stosując kryteria wypracowane przez PTOP Salamandra, dodatkowo zawężono pulę gatunków rzadkich i bardzo rzadkich i nie umieszczono na liście gatunków proponowanych do ochrony następujących grup gatunków:

- wyrastających na substratach efemerycznych (wypaleniska, odchody),

- rozkładających ściółkę i uzależnionych w dużej mierze od występowania określonego gatunku rośliny, a nie od siedliska,
- skrajnie rzadkich, ale o owocnikach bardzo trudnych do znalezienia i do identyfikacji,
- stwierdzonych przed II wojną światową, o których brak współczesnych danych,
- części gatunków skrajnie rzadkich, ale wyrastających na siedliskach antropogenicznych, w miastach, na skwerach, w parkach, ogrodach, na śmietniskach, polach, itp.,
- o owocnikach nietrwałych (np. *Coprinus*, *Conocybe*), których stwierdzenie w terenie wymaga zazwyczaj żmudnych i skrupulatnych poszukiwań.

Uwagi do nowej listy:

1. Zdecydowano się na usunięcie z dotychczasowej listy gatunków chronionych, gatunków często spotykanych, czasem wręcz pospolitych, niezagrożonych, o szerokiej skali ekologicznej, wyrastających często poza lasami, na siedliskach antropogenicznych. W stosunku do tych gatunków wymogi działań nałożone przez Ustawę o ochronie przyrody są zazwyczaj niemożliwe do realizacji. Są to:

Sarcoscypha austriaca

Sarcoscypha coccinea (gatunek o wiele rzadszy od *S. austriaca*, ale wymagający badań i oceny zagrożenia)

Geastrum coronatum

Geastrum fimbriatum

Geastrum quadrifidum

Geastrum rufescens

Geastrum striatum

Geastrum triplex

Langermannia gigantea

Meripilus giganteus

Mutinus caninus

Phallus hadriani

Sarcodon imbricatus

Sarcodon squamosus

Sparassis crispa

Strobilomyces strobilaceus

Tremiscus helvelloides

Trichaster melanocephalus

Tulostoma brumale

Tulostoma fimbriatum

A także gatunków rzadszych, ale niezagrożonych w Polsce

Verpa bohemica

Verpa conica

Boletinus cavipes

Clavariadelphus ligula

Clavariadelphus pistillaris

Clavariadelphus truncatus

Geastrum minimum

Geastrum pectinatum

Geastrum schmidelii

Geastrum smardae (gatunek obcy)

Xerocomus parasiticus

2. Część gatunków pospolitych lub rzadkich, ale niezagrażonych w Polsce pozostawiono, jako gatunki osłonowe dla siedlisk lub starzejących się, próchniejących drzew i wielkogabarytowego martwego drewna:

Sarcosphaera coronaria (siedliska górskich borów na wapiennym podłożu)

Fistulina hepatica (starzejące się obumierające dęby i ich martwe drewno – wraz z zespołem innych gatunków – przede wszystkim bezkręgowców – związanych ze starzejącymi się drzewami i próchnowiskami)

Grifola frondosa (jak wyżej, ale również graby i buki)

Hericium coralloides (jak wyżej – przede wszystkim buki)

Hericium flagellum (jak wyżej – przede wszystkim jodły)

Hygrocybe calyptriformis (górskie łąki)

Polyporus umbellatus (jak *Grifola frondosa*)

Sparassis brevipes (jak *Fistulina hepatica* – ale także chroniący starzejące się jodły)

Suillus flavidus (torfowiska i sosnowe bory bagienne)

Gatunki wybrane jako osłonowe dla starzejących się i martwych drzew pełnią rolę próchnotwórczą i są niezbędne dla innych organizmów związanych z martwym drewnem i próchnowiskami. Te gatunki, wraz z rzadkimi gatunkami grzybów nadrewnowych proponowanymi do ochrony oraz innymi organizmami – przede wszystkim bezkręgowcami – mogą pomóc w zmianie podejścia do gospodarowania w lasach i wypracowaniu metod skuteczniejszej niż do tej pory ochrony różnorodności biologicznej w lasach gospodarczych.

3. Do ochrony zaproponowano wybrane gatunki związane z:

- różnymi dość rzadkimi i zagrożonymi siedliskami i zbiorowiskami (np. lasami bukowymi i dębowymi na podłożu wapiennym, torfowiskami, wydymami, murawami kserotermicznymi, nienawożonymi łąkami góorskimi),

- deficytowym substratem w przeważającej części lasów – martwym drewnem (w tym wielkogabarytowym – kłodami drzew iglastych i liściastych),

- związane ze zbiorowiskami częstymi, ale gatunki o słabo poznanej biologii i odnotowane na nielicznych stanowiskach,

oraz:

- niektóre gatunki rzadkie w całej Europie, znajdujące się na czerwonych listach krajów sąsiadujących z Polską,

- gatunki nierzadkie w Polsce, ale wymienione wśród 33 gatunków proponowanych do ochrony w ramach konwencji berneńskiej,

- niektóre gatunki mające w Polsce znane stanowiska wyłącznie na terenach chronionych, które stanowią dla tych gatunków naturalne mateczniki.

4. Dla większości gatunków zaproponowano ochronę częściową. Uznano, że gatunki nią objęte są chronione wystarczająco dobrze – odstępstwa od zakazów są możliwe, jeśli nie spowodują zagrożenia dla gatunku.

Ostatecznie na liście gatunków chronionych umieszczono 67 gatunków proponowanych do ochrony ścisłej i 189 do ochrony częściowej.

Konieczność zmiany zakazów dotyczących gatunków grzybów chronionych

Zakazy zapisane w ustawie w obecnej formie są często niespójne, niejasne i w części wręcz nie służące ochronie grzybów. Proponuje się następujące zmiany:

Obecne brzmienie (art. 51.1.)	Proponowane zmiany
1) umyślnego niszczenia	bez zmian
2) umyślnego zrywania lub uszkodzania	do usunięcia
3) niszczenia ich siedlisk i ostoi	bez zmian
4) dokonywania zmian stosunków wodnych, stosowania środków chemicznych, niszczenia ściółki leśnej lub niszczenia gleby w ostojach	4) dokonywania zmian stosunków wodnych, stosowania środków chemicznych, niszczenia ściółki leśnej, usuwania martwego drewna lub niszczenia gleby w ostojach
5) hodowli	do usunięcia
6) pozyskiwania lub zbioru,	6) pozyskania
7) przetrzymywania lub posiadania okazów gatunków	do usunięcia
8) zbywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny lub transportu okazów gatunków	do usunięcia
9) wwożenia z zagranicy lub wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków	do usunięcia

Art. 51 punkt 1a powinien być w całości usunięty

W przypadku ochrony grzybów najważniejszym działaniem jest pozostawienie stanowiska w stanie zastanym, w przypadku gatunków leśnych pozostawienie fragmentu lasu do naturalnego rozpadu. W przypadku gatunków rosnących na siedliskach podlegających zmianom sukcesyjnym po ustąpieniu działalności człowieka lub zaburzonych w wyniku jego działalności należy podjąć działania związane z utrzymaniem określonego stadium sukcesji zgodnie z zaleceniami w ramach ochrony czynnej (np. dla gatunków muraw, wydmy), a także zadbanie o trwanie stanowiska w optymalnym stanie (np. poprawa stosunków wodnych na wysychających torfowiskach – jeśli przesuszenie nastąpiło w wyniku działań człowieka).

Negatywnie na gatunek może wpływać też nadmierna eksploatacja owocników, dlatego gatunki chronione nie powinny być pozyskiwane na stanowiskach krajowych i oferowane do sprzedaży bez stosownych zezwoleń.

Gatunkom grzybów wielkoowocnikowych nie zagrażają:

- hodowla,
- umiarkowane pozyskanie owocników
- przemieszczanie owocników (działanie to wręcz sprzyja rozprzestrzenianiu się gatunku)
- wwożenie zza granicy

Zmiana (ograniczenie) liczby zakazów znacznie uprościłaby procedury związane z ochroną gatunkową grzybów wielkoowocnikowych, bez szkody dla podmiotu ochrony.

Opracowanie:

Anna Kujawa

Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN,

Zakład Biologii Środowiska

Stacja Badawcza w Turwi

Turew, ul. Szkolna 4, 64-000 Kościan

Tel. 65 5134253

e-mail: ankujawa@man.poznan.pl